

Ndang o ndang

CP

Podel

5

Safe

1

SEEREP

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Seereer

Ndang o ndang

Podel 5

Safe 1

Édition 2018
Réimpression 2020

Avis de droit d’auteur : ©2016-2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l’Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l’USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d’adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Taap Cangel

Jir oqotax ponu.....	4
Fuux laa no ꝑaabaan kaa	24
A saak o ñoow no wiin jiru	44
A Pegax a cir	64
Aada, cosaan fo tiine ke na fegax a cir a ponu ke	84

Jir oqotax ponu

Maakaan fa Timaag ndeef'u meen, a ngen'u Mbeel xa kiic.

Kom leng, no jeetaay den, da layee kaa mbug o mbid saax le.

Took keene da mbaafaa pexey ne naa taxkaa da mbaag ke da mbugna.

Ye da mbaafikna xa neen na kopɗ alaa, jini a feeñoox a den.

Jini fee a lay a den ee : Nanam yiif nuun, ndaa njangyo o fakof olene.

Ye da jangna o fakoof ole, Maakaan a laamit :

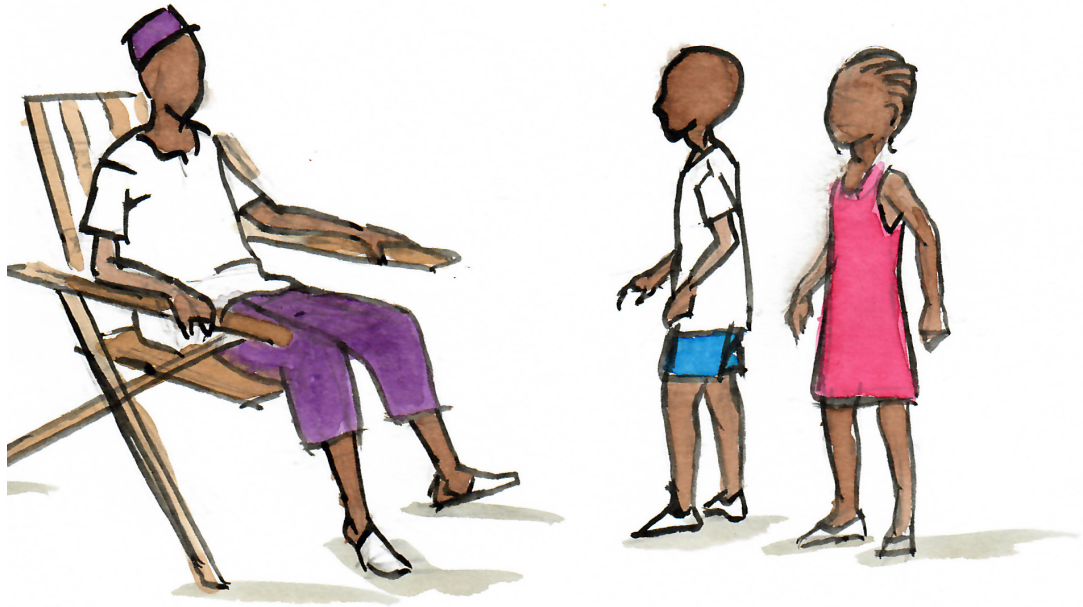
- Nam i ndamlooritkan ?

- Jini fee : - Muu nu mbugna ndet, layyo gonum boo caf a tadak.

- Soo nu mbuud o fakof ole, o fad me jofaa, no ndak fo ndukax.

Naaga, Timaag fa Maakaan, a ngidim a jini fee, a ndalfo nqaad.

Ye da ngatna no mbind ne, layee ke da nqotitna na kop alaa.

Ndaa a laya faap den ee, no feet ke naa ngaraa, kaa da mbug'u o andik saax den. Faap den a lay a den ee : yaam nu njanga apaax, jabaam ke nu nqedna.

Timaag fa Maakaan o we ngeek a cagu o fakoof ole.

Xaye feet ke a cooxte. Mboɣ ne a ndora toki den, a pek ɣonax den ; a ndet boo kam a koɣ alaa, da sut o fakoof saafe a mbuudin. Naaga da ndalfo mbadiid no njaate ndeɓ, ye da ngarna xa teɓ axe njir, maak we moof a loolaa.

Da ngeenoox a laamit ke xewna mene.
O maak o leng a lay ee : xa piy axe in naa
njiraa, too i njegee maa da mbayoorna
Dispañseer jegee meen, too we naa
moosaa soom ndefu meen.
A mbiya ke da mbaagna koy, ndaa daal fop
jagafulee.
Timaag fa Maakaan a mbind ke da layna
soo a suur.

Ye da mbuudatinna o fakoof saafe,
da naang pom no saate fa maak.
Ye da mbidna saate fee, da nga' wiin we a
mbi' o yuupɗ no dispañseer fee.
Da laamit a den ee xa xewu mene koy ?
O kiin o leng a lay ee :
Kaa i njeg dispañseer, fop a njir too teex
njegee,

O lakas a doon teen ee :

- Faafay we iit ndoyee. Too we ndefna meen, njegee a keen a mosu.

Maakaan fa Timaag a ndalfo mbind ke da layna soo a suur.

A paata mbuud o fakoof ole, saate faa andoona ee taxar fo paabaan rek ngenun.

Ye da mbudooxna a mbidaa, a nqet fa Ndol.

Ndol a laya den ee : - heey wiin we !

Xeɕa kaa nu mo' ?

Mene refee saate no wiin de, in ɣaabaan ke soom ngenu meen.

Xar nu mbaafaa? An nu feetaa?

Maakaan :- xa elew i ndefu, mbug o moyo and adna.

Ndol : nam nu ngartu mene too nu ndefee yeeyet?

Timaag: Rog fee tig a xoxeerna atu in.

Ndol a dalfo yuf no fogum a lay a den ee a
jega waa roog a atna mene.

Naaga, paabaan ke fop a sutooxiid: wene
yetaa, waana poodaa, wene ñaayaa.

Ye fop a ngarna, njogoy a wet jeetaay le:

- A refangaa ee Roog atu nuun mene,
andyo ee jir domu refu mene.
- Jir leene we sequuna kaa da oqotooxaa
rek, too mayu no we ta damna a nqona.

- Jir le kaa xabaa koy.

Maakaan fa Timaag a feetir, a nde'oor:

- Jir leene soxoda kat, too saate fee
jegee dogtoor

Timaag ee: -I ndetangaa, I lay fa dogtoor,
a jabangaa, i atin mene.

Maakaan:- Dogtoor xan a daay na karum
na saax lene.

Maakaan: fo fakoof ole i mbaaga at we ta jaltaa no dispañseer fee.

Naaga, da ndalfo mbind ke da nanna maaga.

A inoorayo no saax le no paabaan ke, a saktooxiid koy me da ngenna.

Ye da ngatna baa ñootnoox, da nqooyit jeetaay.

No waxtaan le, dogtoor, saasaax, meer fee no komin fee a nqure.

Ye fop a ngarna a moof, a simnir, njoktoor ne a sumbel.

Maakaan eetu jang o ñuxur ole, a gidim we ngarna fop, we ngarna a njaabiid o xooy ole.

Naaga ta coox a Timaag ta rokin njoktoor ne :
Naaga, ta wetandoox me da peerna fop bo no bes ne xaye.

Ndaa ke da ndamna ten refu :

- Dogtoor jegee no caate ke ;

- Oqotax ponu ke o we mbagdaa saax le,
a moy'a dom koy no saax laa no paabaan
kaa.

Ye da layna me da ndetna fo ke da nga'na,
da lay ke da mbugna.

Ke da mbugna refu, a pis a dogtoor no saax
le no paabaan kaa.

Maaga jir le moy'u domit too
dogtoor jegee ma.

Ndaa yoo a laamta, kaa jikteena teex.

Meer a dalfo layee xan a cit kaa jikteena teex.

Saasaax a layee : - oxuu naa yokoora no saate fee, ku waagoona cooxit oxe cungeel. Naaga, waa mbugna ndekaa a p̄aateer ake a njilel.

Ndaa Maakaan adooxanu mal neene.

Timaag refu oxe naa seqaa xaaliis faye.

A taabal a sipel, ngoor ke ndeerin, wiin we ngaraa.

Ye bes ne a dakooxiidkaa xaaliis fa mayu a
jega.

Dogtoor fee a bind ordonaas fee warna
teen fop.

Ke yoqna no pexey ne koy refu ne da
ndetitkaa no saate faa no paabaan kaa.

Jegee o oto laa naa retaa maaga, o ropiaan
ne'aand.

Maakaan fa Timaag a njega pexey, ndaa
oleng andee teen tig.

Ye tetir a xoxna, dogtoor a laamit a den ne
da ndetitkaa.

Mboɗ ne a lay a dogtoor ee, a tet ale daal
den sequn.

A tet ale a damel, kees ke no teex ke fop o
we no nqel ne, kelfa ke a ngar.

Dogtoor a gara, baatnee Maakaan fa
Timaag a mbadiid.

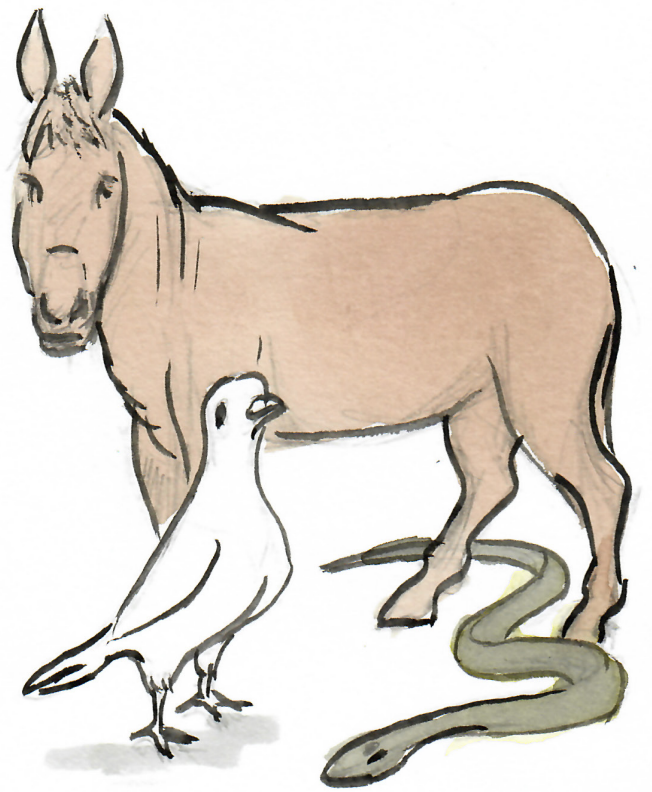
O fakof ole koy oxe no bay Maakaan

Neene, Timaag ee mboxyo, in we ndetaa.
Maakaan a dalfo wuud o fakoof ole, da
yodooxaa a mbaafik took roog.

No ndak fu ndukax, da mbad fo kees den
no saate faa no paabaan kaa ;

Ye da mbadiidna, paabaan ke a ngar, oleng
yoqee.

Dogtoor fo we naa ndamtan, a sut calir
den, a ndoku buluus den.

Maakaan fa Timaag sequyo a ñaafnoo ale.
Xaye koy paabaan ke naa ñaayaa ngaru na
dogtoor fee.

O feet we na yetaa naa ngarkaa.

Kalte-feet we naa poodaa soom na ndefkaa
meen.

Maakaan fa Timaag mbondnitu neene
caalel ke.

Mal nuu garna, xa teɓ axe fo nogoy we naa
eetaa feetel.

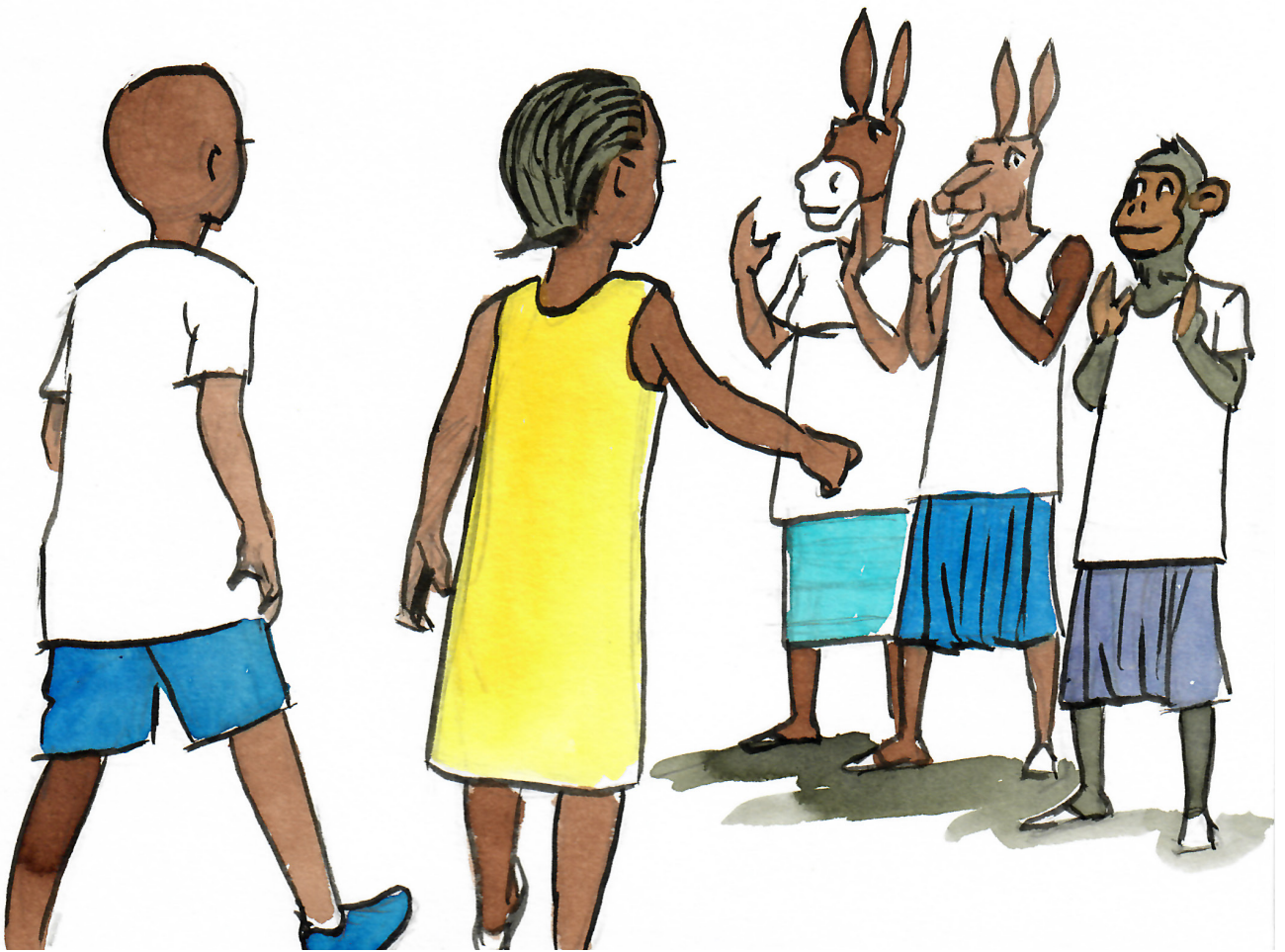
Soo xa baxambaane fa xa ceeg axe ndeef.

No ñaal nahik, dogtoor fee a ga' fop, a
xooy a Maakaan fa Timaag a laya den ee :
ke nu mboog'ina jegu, moyo may ole na
saate faye fop, a ndaawa jir bonu le.

Naaga dogtoor a aqata no p̄aabaan ke waa
mbugkina ndefaa no cael ke.

Ndol fa Goy ndefanu ñaañaay' ke, Dooq fa
Goliir no yeeyet ke, Fangool a refan kuu
naa boodaa.

Naaga koy dogtoor, jaajalum, fa. Maakaan
fa Timaag a asoor fo p̄aabaan ke.

Paabaan ke, no nqel ne da asooraa, a ngidim apaax a Maakaan fa Timaag.

Njogoy ee : - A jelangaa roog, nuun atu jam fo wod mene.

- Keene taxu boo in we nqedaa Roog ta rabid a nuun, yaam ten soom waagun.
- Soo iit a ngidim a dogtoor fo jaajalum no ñofel ole no cufig ne.
- A ñofa, a mosa too a yoona fo o but.

Naaga, Maakaan a wuud o fakoof ole, da yaandooxataa a mbudooxaa na saate den. Ye wiin we a c'ookna den da yaandooxaa a ngaraa, saate fee sutoox.

Fop a mbuudiid. Ye da naangna cip, xa pox axe mbi' naan a pac a aareer.

Saasaax a cit no yeng ole mbuud maak a jooktin-a-njal a Maakaan fa Timaak.

Maakaan fa Timaak a saafoor, a ngidmir ndaa mbeecee jini fee cooxna den o fakoof ole

Laamit

1. Xar jine fee a cooxu mboɓ ne ?
2. Xar taxu ta cooxin a den ?
3. Mban mboɓ ne a nqetu fa jini fee ? Ñaal ndi o yeng ?
4. Xar a mbi'u teen ?
5. Cooxti yiifof na piyof ake no mboɓ nene ?

Fuux laa no p̄aabaan kaa

Yaa Maakaan fa Timaag a ngatitna no saate p̄aabaan kaa, oleng nanee den. Maat ne koy, no ndiig ne naa matiidaa, o xe joktoora a fo caate ke. Dogtoor ke o we mbiyaa ceetaay no ne jir a cun a fanqteel. No pexey ke, a foga ta a bondax kam sanke, Kaaga taxu maat ne a lastaa no p̄asil ke fop sanke.

No nqel koy sanke ke a lasritkeel.
Maakaan fa Timaag a mbokate no we naa
lastaa sanke ke.
Oxuu garna no nqel ne, oxuu refna no
pasilof, a daaw sanke.
No nqel ne, Maakaan fa Timaag a cook
fo ut no njooxe naa.
Fop a laamtaa ke xewna. Baatnee paabaan
ke a mbeeñ.

We naa yetaa, we naa ꝑoodaa mbaa lakas,
oleng yoqee. Ndol koy adooxanu we naa
ñaay'aa, yaaga Dooq oxe yaara baa dong
no nqel ne.

Ye da c'ookna Maakaan fa Timaag, da
andid a den a ndalfo ngeenoox.

Maakaan fa Timaag a nqetik fa den. Ye da
simnirna, da ndalin a den.

Mboꝑ ne a laamit a den ke refna a caf den.

Ndol : kaa i nan ee sanke kaa cooxteel na
saate fee nuun.

Maakaan : Sanke ke owe lasteel ndaa koy
paabaan ke mbogee teen.

Ndol : Xar taxu bo i mbogee teen ?

- In sax i andee ke sanke a wateel.
- Ndaa kom fop o we cooxeel, in paabaan
i mbara ndaaw a las'in.
- Kaa wiin we mbar o ndam ee, adna
refee wiin soom : paabaan, taxar... teen oo.

Maakaan a lay a den ee sanke kaa fanqaa o book ole no ndiig ne.

Ndol ; - Xar na ataa jir a cun ?

Maakaan : pook ndew naa cooxtan, yaa ta natna o pooke a natong.

Timaag : foofi fo daagu, ndof ...

- Keene taxu bo pexey mayu a ngandandoor na ñox ale.

Ndol a baat o fool, : - o kiin a jega a ndok alaa na wegeel.

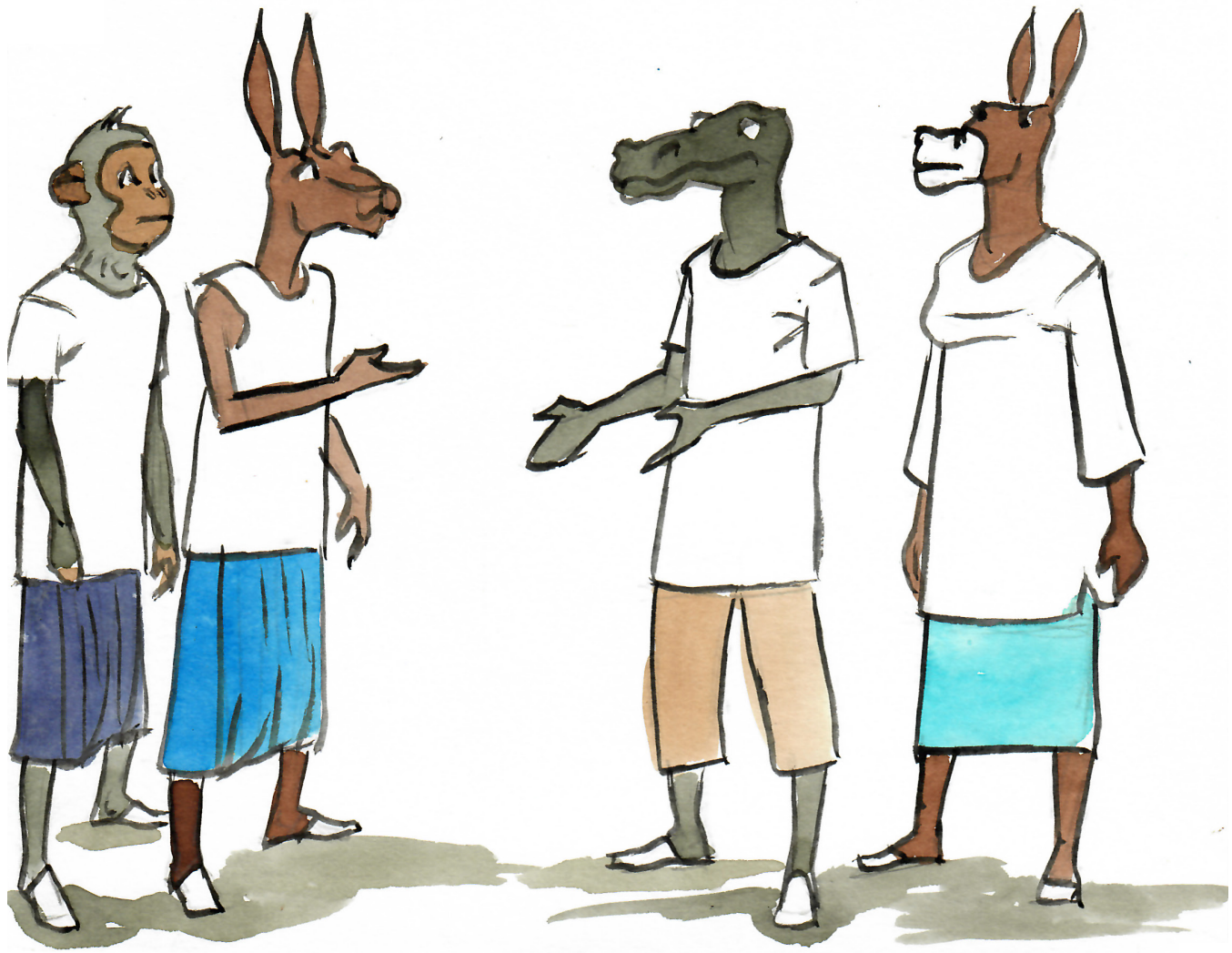
- Xa tobine, pind ke njegna karo, in moyu son.

- in p̄aabaan ke, i mbe'aa kam foofi, took taxar, na semb.

- Yaaga koy oxuu warna damtel, in mbaru adoox teen.

Ndol a lay ee kaa da mbug o lay fa ministar fee no wod ole.

Yaam, a feetlax a lalta ee, p̄aabaan ke kaa da nqayel fa qoox den.

Yaaga a ndamu o xet ndax da njoktoor no ñoow den.

Ye da ngetna, ndol a wet jeetaay le.

Ta lay ee, ministar fee seqna o wod ole fokatee den no polotik o wod ole.

Yaam kuu naa cooxteel mbokatkee in teen.

Wiin we rek a cooxan.

Too damaam ee, we ndefna na kop ale moyu soxla sanke.

A refangaa ee pook ne naa cooxta jir a cun no foofi mbaa ndof a ñoowaa.

Ta laamit paabaan ke ndax da lay pexey ne da faapkaa baa mbokatel.

Noox a inoox ee :

- Peel ke i ndefna o kiin damloorkatee den,
- ngooxkatee maalo, yerinkatee ma pis mbaat naak.

- Njogoy a dame i mbañit wiin we a kopf ale,
Ñaamkatee lipf, a tegeyf a kopf, ngodkatee taxar ke, ñaam xa piy den ne'aand.
Ndol : A tegeyf ake, xeça da ñaam cegel den, ke ndokateerna na kopf.
A Saaw a cooxit a nafum da mbindtin ke dikeena no nqet onqe.
Moon fee tiimoogna, ndikee ke layeena fop a filme'aan.
Ta dalfo inoox a lay ee: filme'aam ke jegna meen fop.Xan um fi'in nanel.

Nqas : Iyoo koy moon, mi xan um doonin no qel kaa den fop.

- A fiyangaan, fop a yeg ke nu ndamna, boo yaa da Layna fa'in.

Naaga, o nan olaa wid saax laa. Fop a ndam xa ton den.

No qel ke, keene refatu jeetaay. Oxuu refna a layaa ke yiifum a cooxuuna.

Paabaan ke owe fingingaa a kopf ale fop boo oleng waagkatee rok ma.

Koƙ alaa fop a neep, taxar ke ndima,
a fuuru baa yaqooxaa.
Maakaan fa Timaag a nqes a lay ee, kaa
ndetaa na koƙ alaa. kene suurkee.
Naaga da nqed ojaas, ta jab o xet fa den.
Xaye koy a mbaru ndet na ministar fee.
No nqes ne da p̄ogu baa nqool.
Ye da mbadiidna, garde fee a rokin a den
na biro fee.
Yaa da cakandooxna o don-maax ole rek,
ministar fee a inoox a xetooxa den.

ministar fee : hee mbop ne moofyo, no
mbind nuun nu ngaru xaye.

Xa waaganum a nuun koy ?

Maakaan, a jang o ñuxur ole a lay ee :
- coow le ndeerof fa paabaan ke atu in
mene.

Kaa i mbug'u saak fa wo kaa atna jam a
ndeer a kop ale fo mbind ne.

Moyan'u in, jeetaay fee, ministar fee na kop'ale fo foofi le a moof.

Ministar fee : keene a yoob biro'um o xaay, cungyo um xooyin.

Ye ministar a kop'ale fadiidna da simnir a andir,

Ministar o wod ole a wet jeetaax le took ke Maakaan a layna.

Ministar a kop'ale a feldoox no nqet onqe, yaam tige reftee tig no leng.

Neene Timaag ee :

- no and in, jir a cun naangee damaa
ɸaabaan ke.

Kaaga taxu boo soxla'ee sanke yaam roog
a hula den baa yut.

Took keene, faw ta jeg jeetaay ndeer
ministar fik ke fo ɸaabaan ke.

Maakaan a doon teen ee :

kam jeetaay fee o doktor witrneer
a wara fog ta,
- in it nu mbugangaa a mbaaga yoon a
nuun, na yooban o nqet onqe.
Ministar ke a njaba ke Maakaan fa Timaag
a layna ndax jam a jeg.
Maakaan fa Timaag a ndet na kopɗ alaa.
Njofnax den koy jofoorand a kopɗ fo mbind
rek oo.

Yaa Dooq a yookaa den rek a fangoox,
ɣaabaan ke fop a nqet.

Maakaan fa Timaag a mbuud o fakoof
den olaa, jini faa coox'ina den
No ndak fu ndukax da naang cip ndeer
ɣaabaan ke.

Yaa ɣaabaan ke a nga' aa den, fop a
mboxandoor :

Qaariit 'in ke a ngara ! qaariit in ke a ngara !
A kop ale fop a riirataa, xa ɣiy jam axe a
ngara! Xa ɣiy jam axe a ngara!

Ye fop a moofna, Maakaan a jang o ñuxur
ole a lay ee :

Ke jeg'ina mo'oor pind ke fa koɸ ale felee in,
yaam nu anda ee a koɸ na fi'aa mbind.

Keene taxu bo i moofa fo ministar o wod ole
fa fee seqna koɸ ale.

- I nga' a ee, itam, moo'oor jegee, ñak o
jeetaay jegu.

Ministar ke koy a njaba ngar meen nu
mbog jeetaay
Yaa Maakaan a maafaa fo yaa paabaan
kaa a mboolaa sipooxaa leng oo.
Timaag a doon teen ee :
Cooxyo in bes a fiyangaan um xooy ndiiki
Ministar ke i njoktoor teen.
Naaga diiboor fee naa garaa a damel.
Fop a nanoor teen.

Ministar ke a nqet ndaa, oleng andee me
naa beerkeel.

Paabaan ke kaa da fing'u yo a kop ale too
a fing ale gefafulaand.

Naaga Maakaan fa Timaag a sut o fakoof
den a ndal fo mbuudin.

Na ndak fo ndukax, owe ndeer paabaan ke,
a pamb ake a njiin.

Ye da mbidna o lang ole boo ta xet, da
simin fop soo a moof.

Maakaan wetu jeetaay fee, a gidim fop yaam ne ta damit'eena, naaga geenooru. Wtirneer faye, a yegin a den ee, o ga' angaa cooxaan sanke, leng soom oo. Kaa ta ref ee, o book waagee dam paabaan. Paabaan kaa mbool ee :
- I mosee and keene, ndok mbaasanyo in. Fop a laxasoor, da ndoxondoox a Makaakan fa Timaag a mbecaa. Jam ee ñoy ndeer a kopfo mbind, a fing alaa yen. Pind kaa fop a teerooxaa Maakaan fa Timaag.

Laamit

1. Xar atu fuux le no paabaan ke ?
2. Xar paabaan ke a mbi'u ?
3. A mbanum keene fop a xewu?
4. xar taxu boo Maakaan fa Timaag a teerooxeel ?
5. Layi no ke Maakaan fa Timaag a mbi'aa no caate ke.

A saak o ñoow no wiin jiru

Ye Timaag fa Maakaan a njofoorandna
maat ne fo ɓaabaan ke, a njofnooxayo no
lakas

A yaajandayo mal den ne, yaam da ndeef
na cooxit ale no sanke ke

Ndaa it a and ne da ñaaynitaa den Kam
tok ke.

A mbuga and ne we njirna a ñoowtaa jir
den kam pind ke.

Xaye no nqel ne da ngeenin mal naa naa
gayaa kuu jofna no sanke ke.

Ndax we mbarna ndaaw a njega, a
jegangaa nam a ndamloortan ?
Keene mal a xelko feetaa, a yektooxan.
Mal lakas a sose soo a jofandel na ñoowoof
no wiin jiru we kam pind den.
No mal naaga Ngoor fa Ndew a mbokate.
Den dik weene it xa elew a ndefu, too a
njab a cang.
Mal ke fop koy Maakaan adooxanu den.
Timaag sequ o jeg ole.

Mal ne Ngoor fa Ndew mbidoogu saate faye xaye.

Ye da cutna ba ngar, na betandax ale da layee:

No we mbarna ndaaw a jega waa ndaaweerna, to a mbar'u eet o ndaaw ; a foga ta rew bodeer we. andoona ee a mbaaga nqab we da yoonitna.

I soƴa no pind ke, maak we kam sanke ke, xa teb a naang dung.

Keene taxu bo i mbug a qooyit njoktoor fo p̄asil ne.

Naaga, Maakaan fa Timaag a nqooyit njoktoor no nqel ne.

Fop a ngar, Maakaan a wet jeetaay fee :
Maakaan : ye mal ne no sanke ke a garna me na nuun, a ga' a naftel.

Naftel kaaga i naabkaa, naftatinin.

Ta faax na nuun a moy na in.

feetlax eetaan ne : we njegna sanke too
ngumiran :
i mbug o and ke taxna sanke ngumaand.
O tew o leng a inoox kaa layee :
- mi um humangaa sanke kaa fary'andaa a
ndokes. Xa taaj axe a yaqayii tabax.
O lakas a layee : kaam nandaa nen oxaa
refna kaso.
Maakaan a layee, ke nu layna fop o
wod-fo-baal moyun.

Njoktoor ne a yaajandel Saas faam ke a lay teen, doktor fee a lay.

Ye jeetaay le a fagaa, oxuu refna a daaboox ee xan a reef kebil ke.

Timaag a wetand ee ndeer mene fo bes ndakooxiidu, xan reereef we a ndakooxiid.

Mal ne naa saakaa a ñoowoof ale no we njirna, oxaa no pind kaa.

Ye da ngatna, a layaa yudnooxu :

- jiru wene den soom ndefu, fog den sax kaa cufaa den.

Ke taxna a pi'oof alaaga, daa mbaña
nqabel (a foga taaga).
Keene a refangaa jir oqotax ke, a layayo
keene.

Andaa yee oxuu mataandeena,
jagandkaande, ta ref fomu.

A ñaam den oleng wargilooxiran. Kaaga ref
jir lakas laa deetaandeena faykaan.

No tok ke da ndefna, leelkaand, toki den
ndapkaand.

Neene Maakaan, Timaag fo mal ke a ndet
na meer fee ndax a cooxin yiif.

Da mbind a meer yaam a njeetaay fo ten na
tefoof no jiru we na saate faye.

Meer fee a jaba jeetaay le, ndaa a buga a
kag ake a maadin.

Naa ta yuubteena, ta retit naaga, mbop ne
eetu ngar sax a kag ake.

Ye da simnirna a andir kam den, meer a
wet njoktoor ne.

Ta yegnit ee ten xooytu o nqet onqe ndaa
mal ne no mbopɔ ne sakooxun.

Ke taxna da sakooxin koy kaa i cooxkaa
den o ñuxur ole too nan-giloox.

Maakaan a cooxel o ñuxur ole no mal ne.

Ta eet o lay we ta yoonitna fo xa nombo
den no mal ne.

Ye keene faafna ta lay ke da njalna, no ñek
kaa bo ndiik.

A doon teen qaytel yiif ke.
We ndaaweerna no sanke ke (a foga
taaga), too ta ref
paangee o ñek ;
No weene rew wodeer we (a mboga ta),
too a mbaag o nqab we da seqna.
- we ndaawna too ndamloorkiran;
- We naa ndamlooran a mbaas xa piy den.

- o ñoow o domu le no we njirna a ndefitna kam pind ke

Took kene fop koy i mbug o njoktoor fa nuun no faxir ke.

Meer a jangatin o ñuxur ole a gidimatin mal ne no calel mosu ke.

Ta lalit ee ke mal ne nga'na refu meen ; fop Ndigi loo.

Ndiiki koy, xar naa fi' keel bo keene a refat a betandax.

No rew bodeer we njegeerna sanke, meer a cooxit sanke ke yoqna.

No we njegna too ngumee den, mal ne a cooxel doole alaman.

No ñoowoof ale no jiru we, maaga jeetaay le a miñtu.

Wene ee we seqna jir xaaxaḅ kaa mbar o ndef opitaal.

Yoon we den a cooxeel teex kaa taxna nqabkaand.

Fop a ndam ee keene a waagangaa o jeg,
ten refu ke moy'na.

A nanda nen xaaliis taxu keene a xoxaa.

Maaga mal ne a layee, nu ndamtangaa in,
i mbaaga mbind porose naa
roxondooxuuna.

Meer fo a kag ake a cooxit o ñuxur den no
porose ne.

Xa kiid a xeeke mbaafna, Maakaan fa
Timaag ye da njegna bak, a pind porose a
njangu.

Ye i ndoonkaa no ñaal xarɓaxay, a pind
alaa no porose naa a yut.

Da nqooyatin wiin we a njoit binde le, a
laamit a yiif a meftir.

Ye keene a sagna o saax ta yoq me xaaliis
faye a xotitkeel.

Timaag a gar ee Amerikee ke kaa ndamtaa
porose jofna na cir oqotax ponu ke.

Mal ne a ndet ma'a cooxit porose ne den.

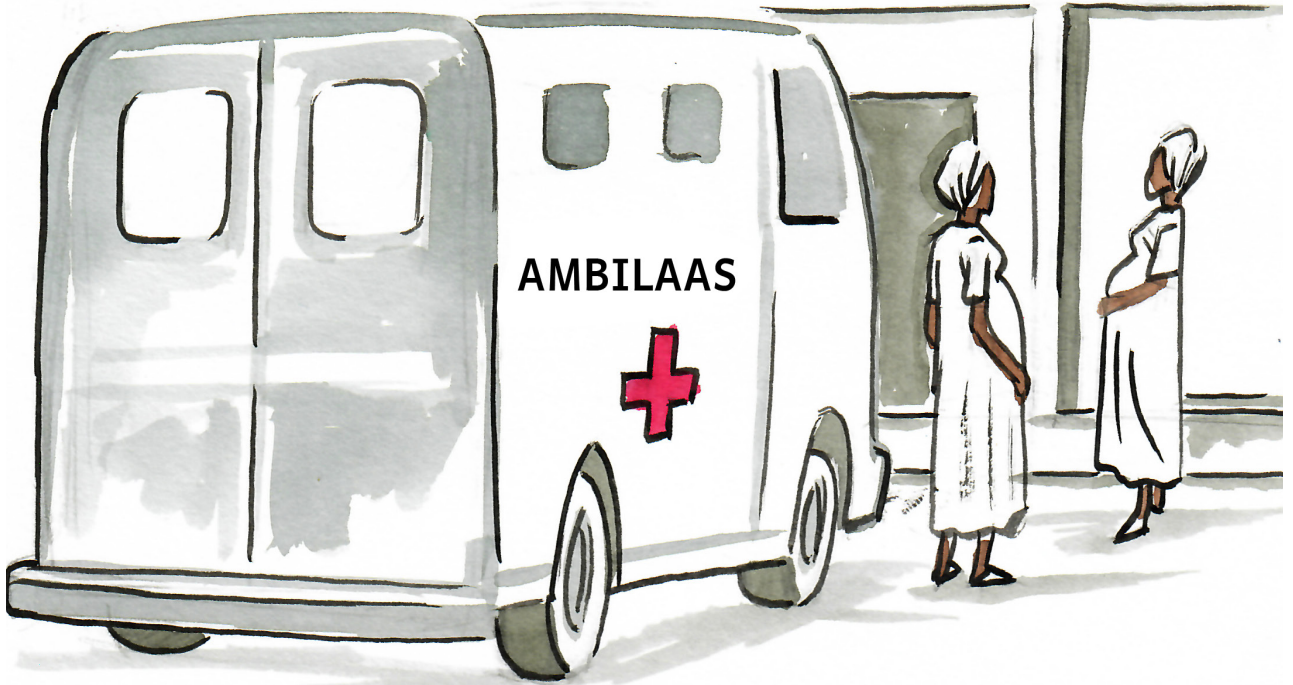
Kam o nqool onqe, Maakaan a xooyel a layel ee porose ne den a suura.
Ke da mbug'ina teen fop xan Amerikee ke a mbi'in.

Da ndalfo mbi' a Maakaan seef fee no porose ne, Timaag a saytooxaa halal faye.
Ye saate fee a nanuuna, fop a mbelnoox, a sawar a andee xan tige ñaay'.

We ndoxneena porose ne, a andaanaa too no yodu saate fee a mosu ndef.

Calel kaa a ndope, Amerikee kaa a ngara.
Maakaan fa Timaag a sipe.
Ke da eetna mbi' refu, ndetatin no pind fa
doktoor faye, ta deet fop.
Ndax and ndi jegee waa ndaawna jir le
teendeer ke.
Ye kaaga faafna da max no ñofu maa jiru
we no oqotax ponu ke a antare' keel.
Ye maq ne a yutna, a soƣa cong ke fo ke
naa retaa no tok ke fop a jike

OPITAAL

O ambilaas ole porose ne a jikna, xotaa we njirna fo yoon den.

Ye roog a yaarkataa, fop a xot a fat.

We njirna fop o waa na opitaal fayaa.

Doktoor mayu a atel maaga den fo waa naa ndamtaa den too porose ne a damtaa den.

Yoon we, a mbi'ane maa da mbaagna o ngay oxe atna den.

Ye o hiid o feraand ole fagna, calel ke kaa da mos bo Amerikee ke a p̄aat xaaliis.

Na p̄aat aleene da mbokat no porose ne
rew wodeer we.

Weene no kuu da mbayfeel, ndabidkateer
tig, porose ne a roxondooxa fop den.

Keene koy bo yaa ta ñootna ba numin tiig
fik, ten fo o p̄eem.

Saax laa fop a suptooxa, jam fa p̄or
refatu meen.

Ndaa rend koy refu woote ke no meeri ke.
Meer fee fo xooxodum a lay ee :

A waasa meeri fee, yaam ke ta bugna refu
saax le a ndod a Maakaan.
Ye keene a nannooxna oleng waagatee
dam xooxum yaam ta jof a mos.
Ta ñaayfel, a layel bo yaa boote kaa
ngarna, Maakan a ref meer.
Timaag a reef no ten, fop a mbelnoox.
Saate fee a ndef no daay o maak.
Ke ne refu oxuu miñna na ngas o yaal a
kooc a soƴong.

Maakaan fa Timaag a njaganda saax laa bo tee ñañ too refée nga'yaamoo.

Saax laa iit a dakin a tokol no ngaw.

Xaye koy da sipeel no xoox laa no meeri faa, fop a ngar.

Ndaa no jeetaay fee, Maakaan fa Timaag daal falay fa leng a sequ :

- in ndefu faɗ nuun naa faak, jam nuun soom haalu in, njookoonjal.

Laamit

1. Xar taxu mal a sipel ?
2. Xar taxu meer fee a bug o waas meeri fee ?
3. Ndax Maakaan a waaga ref meer fa mbaax ?
4. Xa taxu Maakaan fa Timaag a ndoxondooxel ?
5. An reefu na meer fee ndiiki?

A Pegax a cir

Ndiiki koy Maakaan refatu meer faye no komin ne, Timaag a ref o teefaxum.

Na cir ake no wiin we fo no ꝑaabaan ke, meer ee keene jegkatee.

Ye ta fi'kaa o nqool, ta xooy a kag ake na meeri fee.

No nqet o nqeene ta bug o lay fa den no pexey qas cofu no wod.

Ke da ñoow na kop ale fo mbind ne yoku den.

Yaam wiin saax a njirangaa o ndoofeen
waagkee o jeg.

Xaye refu o nqet onqe, a kag ake fop a
ngara.

Maakaan, meer faye, ten wetu njoktoor ne :

- o fog ole, paap ke, yaay ke, nu
mbaasanaam no xooy ole ;

- kaa ta jeg ke waagateerna o cung a jof no
wod-fo-baal ole no ngentand ne.

- ten taxu um bug pexey kaa mbañna a cir ake no pasil ne.

- ba i cunqat boo o kiin a jir i sog o mbataa yenaa.

Timaag fee reefna no ten na meeri fee, a gidmin no yiif le sutooxna.

Timaag a doon ee :

- a pigax, fat ta sop doxdafuhiro,

- ten taxu bo ke layoona a xota a fat

Maakaan: - nam i mbaagu mbi ' bo
ngetooxaa a cir ake ?

- keene bugum oxuu refna a cooxit teen
yiifum.

O leng a inoox ee ;

- kaa i mbar o feet na xa elew axe njegna
borowe, wiin xarbaxay.

Meeri fee a rabdan a den da aqatel no ke
farna fo wod-fo-baal.

- a fi' angaan i ngeenin porose naa waagee
na o ne' "Jir-Muk"

O lakas a fool a lay ee, yiif leene, a
xoodand'angee xan a faax lool.

Ndew njaay : Wiin we a aqatel a faaxa, ndaa
jeg yooband teex ke iit tig oo.

Siga : ndew layaa ndigil, ndaa keene fo
kendum a mbaaga ndok kam porose ne

Meer : yaag koy waagaam o dam ee i yoona no :

- njil waa njegna borowe ;
- aqat a den no wod-fo-baal ;
- soo njang a den na meeri fee;
- calel den a refkaa a kadandax a cir ake kam p̄asil ne.

Fop a inoox a mbox a lalit a yoon den no ke meer fee a layna.

Ye fop a yonna no yiif le, meer a mbindin porose ne bo ta yut.

Ta baat o xooyit fop a ngar, da lay ne porose ne geenoorina.

A kag ake feet ndax ke bindeena guutatiree fo yiif laa.

Fop a p̄aat o ndamee yiif oxe teen. Meer a jega o ñuxur den.

Naaga, ta yuf no we naa ndamtan ndax porose ne a geenoox.

Meer a cooxta porose ne no pind timple fik.
No teendeer ke, meer a reta no opitaal
fee a ga'rik fo dokter kaa.
Maaga njoktoor a bexesooxta a jof na aqat
ale no we naa njangkeel.
Dogtoor faye a layin ne aqat ne a
wondoorkaa fo we naa mbi'kan.
A laya yo iitam ne wiin we a njilitkeel bo
jegkee a parit.

No mbind ndimle'ir leng ne porose ne a cooxit' eena, tig a juga ma.
Kaa da layee, a mbaaga cooxit, ndaa ngentand ne iit xan a a cooxit o ndik.
Ke yoqna koy ngentand ne naa mbi' kan.
Meer a baat o ret na kag akaa na meeri faye yaam ngukir.
Ye a kag ake a ngarna, to a njaɓ keene da mbog a ndet no ngentand ne a njeetaay fa den teen.

Xaye, meer faye a xooy ngentand ne fop na
meeri faa.

Fop a ngar a njaabiid, goor fo rew, too tiga
a yoon fa pamb.

Meer a laya den ke ta dooneena, kaltaa
yaa ta jookna fop a njal.

Seynabu, o aadax mal a lay ee:

- Meer, o piy naa looleel ee bax. I cuta na
cooxit ke da laacaa in.

O lakas a jang o ñuxur ole ee :

- a las'in a waaga ñak o ref xaaliis :

a waaga garit ne no mbeduuk onqe wiin
we mbugkina nga'ritaa fo doktor ke.

- moofir ke naa ndefkaa maaga fop a
waaga ref a las no ngentand ne.

Meer : - tigaa oxe moy'aa o xool

- i ndam ee i njaba cooxit a las'in, too lay
me i pakandkan.

Xaye da nqooyaa we mbugna o njangel no porose ne « Jir Muk ».

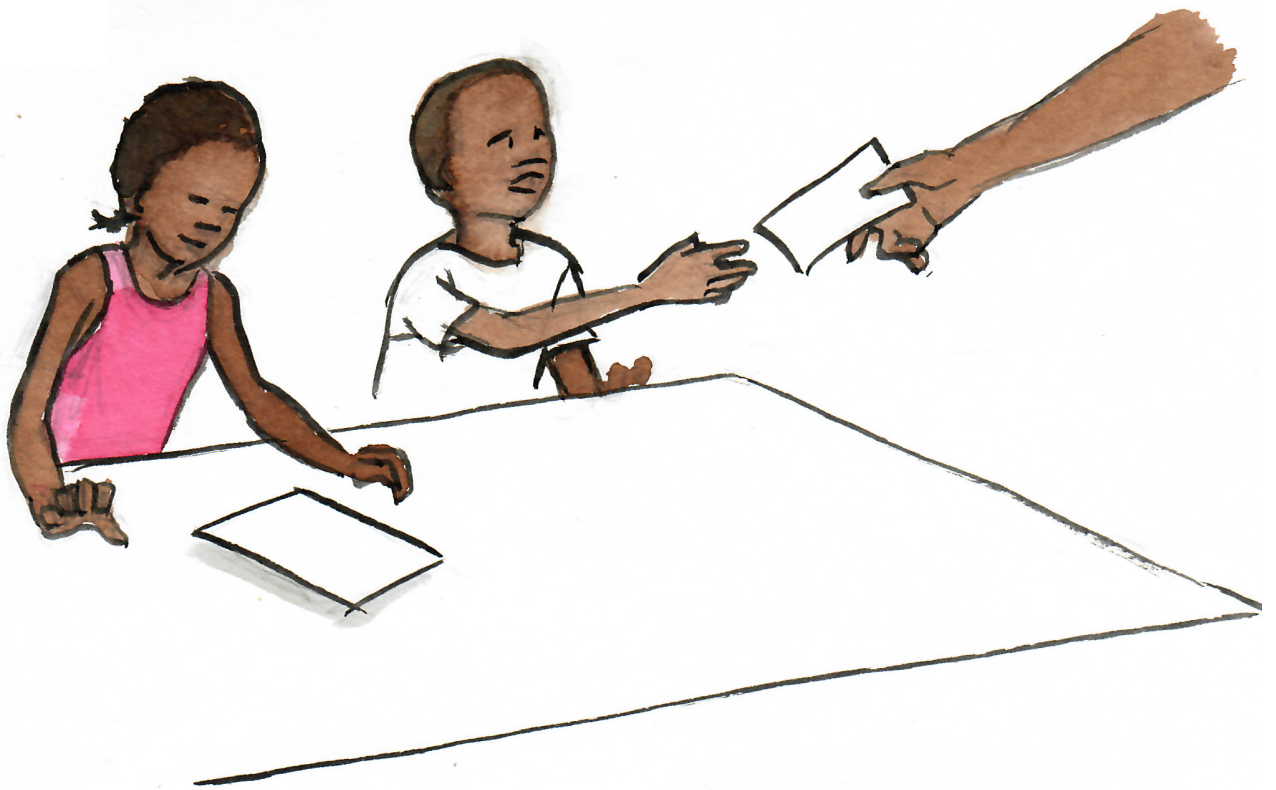
A kaayiit ake laamteena ndefu :

- a kaayiit o rimel, kaayiit a cang a liipe.

Ye fop a mbinduna baa cut, da ndef wiin teemeed, too xarɓaxay a njangkeel.

Meer a layee, kaa ta fi'ankaa den ndafatir, xarɓaxay ke aduna naa njangkeel.

Ndafatir ne koy, a cafa fak a refkaa :

-jaf feraand le, kaa da mbindkaa, took kaa da laamitkeel ;

- jaf falakaand le, we njegna poñ xarbaxay mbaa kupun naa mbi'kan.

Dogtoor faye opitaal ten naa cooxitkaa pi'el ke, ten naa liip kaa we mbogna.

No we mbogna xarbaxay fo dik suuru nit mberaan ne.

No weene a jega rew xarbaxay fo goor dik.

Too deno teemeed fee, goor we xarɓaxay
nahik a ndeefu.

Keene a lalta a keen ale no rew we na cang
ale ndiiki.

No ndafatir mbalakaand ne, o koor o leng
suuru fo rew betuunahuk.

Saate faye fop a yegin, a suur ale no rew
we a felnooxel tigi.

Naa ta layteena, naaga fi'te. Porose ne a
geenooxa, we ndad'ina a njange.

Dogtoor fee ten, oxe na aqat ale no we
njangeena.

No cangel den a foga ta :

- o wod-fo-ɓaal no ñoow no kiin.

- a cir a qaaxab ake, a penax den, a pay den fo a yoon o baad.
 - a tokoof no mbind njan fo njoktoor fo o ciru.
 - teex ke fo anddiloor den (a foga ta), a keekoof den.
 - a qooland a ndok, kam mbindof tafil mbind.
- O fof aqat no we naa saytooxaa o wod ole no pind ke, refu took.

ye aqat ne jooɓna, da njapɗatirataa opitaal
faye fo pind ke.

Kuu da njangna xaye, a feetanga da
mbi'kin no pind ke.

A saktooxidangaa, dogtoor faye a
nan-giloox a den soo a yoboñan a den.

Naaga a mbi'tun bo aqat naa a fag.

Ye teereef o wod ole a ngarna no komin ne
daal, jam oxe jegaa.

We ndeefina no pind ke fop too a seq jir
laa naa xabaa, o waa opitaal.
Reef den a mbiane o moofand o yaadoolu
too a fel o refel.
Ke widna pind ke kaa leelel baa xool þel.
Kam pind ke fo kam tok ke ne'ataand, muu
retoona oxe þel.
Keene taxu, yiif naa seqaa saax, ndaa o
gim saaxof, bug saate'of, teenoo.

Xaye koy Maakaan fa Timaag nqooytee,
ndaa, saate fee nqooytu.

O njofnax o xooy ole refu o lay no ke
fi'eena yaaga boo ndiik.

Ye fop a moofna, meer a simin wiin we
saa layee :

Kom nuun nqooytu, njangyo o ñuxur ole.

Naaga saasaax a jang o ñuxur ole :

-meer, a moof alene, o ngidim soom yaam a pelnax atun.

-O ndebandoong a refu ndaa pi'el no maak o fi'aa, wo fo a kag ake yoontoona.

-Kuu i cungoogna, i njega kupun, saate faye oxe qac.

- we ndaaw'ina njir na saate faye fop owe opitaal.

O lakas : xa piy axe in naa njalaa na « Jir Muk », a njoyta kaleera ke.

Meer a doon ee :

Ci'yaamo, bo um gidim a nuun adin teen a meer fa eetaand.

Yaam kene fop fo ten. Yaag koy o ngidim'in jegee maa ta dayna.

Nuun mbaru njookel a njal, in ke warna in i mbi'u.

O ndoofeen, no wod a daapooxu too o wod a laamit o xool.

Laamit

1. An refatu meer faye no komin ne ?
2. An reefu no ten ?
3. Xa taxu a cir ake a mbañoox kaa no komin ne ?
4. Xar laltu ee fop kaa da mbug a meer faye ?
5. Xa ga'o no ne meer fee a dodteena ?

Aada, cosaan fo tiine ke na fegax a cir a ponu ke

Aada, cosaan fa diine ndeeru adna. Yaa fo
maak waa, aada fa cosaan ndeefu meen.
Ye diine garna, aada mosu ke ta sopna
meen, kaa waas a den meen.
Kaaga taxu bo aada mayu a yoq bo xaye a
ñaay'aa no ñoow adna.
Maakaan refatu meer faye no komin ne, a
buga fop a mbog no caled ke.
No porose wod ole ne' eena «Jir Muk», a
buga wiin cosaan we mbog teen.

kaaga taxu ta xooy a kag ake no meeri fee ndax da njoktoor teen.

Ye a kag ake a ngarna, Timaag o teef oxe meer wetu jeetaay le.

Ye ta siminna fop, a wetandoox ke daaweena o fi' no wod ole.

Ta lalit ee aada, cosaan fo tiine ke a njega teen a las.

Kaaga taxu bo meeri a xooy a nuun, ndax nu cooxit a yiif nuun teen.

A kag a leng : - aada,cosaan fo tiine ke na toodok o wod a mbogu.

O lakas : - mbidyo kelfa keene fop, a jega o saax o laa da mbaagitna fop.

O lakas : tiine ke fop a layaa no xool, no cer fo no ke widna.

- a ngeenooxa it no xool na ñaam fo na foofi.

A kag a leng : - aada,cosaan fo tiine ke na toodok o wod a mbogu.

Naaga ta xooy o xuu refna na den ndax a jeg kom o nqet.

A sutax a eetaand ale, maa no kerceen kaa a retu,

reefan ta, siriñ we soo koy, kelfa aada fo cosaan ke naa mbalakeel o nga'.

Ndeepatir ne koy oxe dāgooxa no bes ne kelfa nuu refna a cooxitna.

Naaga ta xooy oxuu refna na den yaam a jeg bes o nqet.

A soƣayo a kag ake na jangu fee fop a moof a cunгаа den. Ye da ndalinna den baa cƳt, kelfa faye a wet njoktoor ne. Neene Maakaan a jang o ñuxur ole, a simin saa gidim kelfa ke.

Ye keene faafna, ta andnit a kag ake yonna fo ten. Ta doon ta a wetand njofnax ne no njoktoor ne :

- i ngarangaa mene, a las nuun na meeri faye a foga ta. - yaam i anda yee, meeri yaal den nuun oo, in koy kaa i ndoxnel.

No wod ole, na saak pexey kaa mbañna a cir ake, i ndefu.

Naaga, ta wetand a den porose « Jir Muk » ne.

A lay a den ne ta wondoorna, mboɓ ne njangeena bo a aqatel no wod ole.

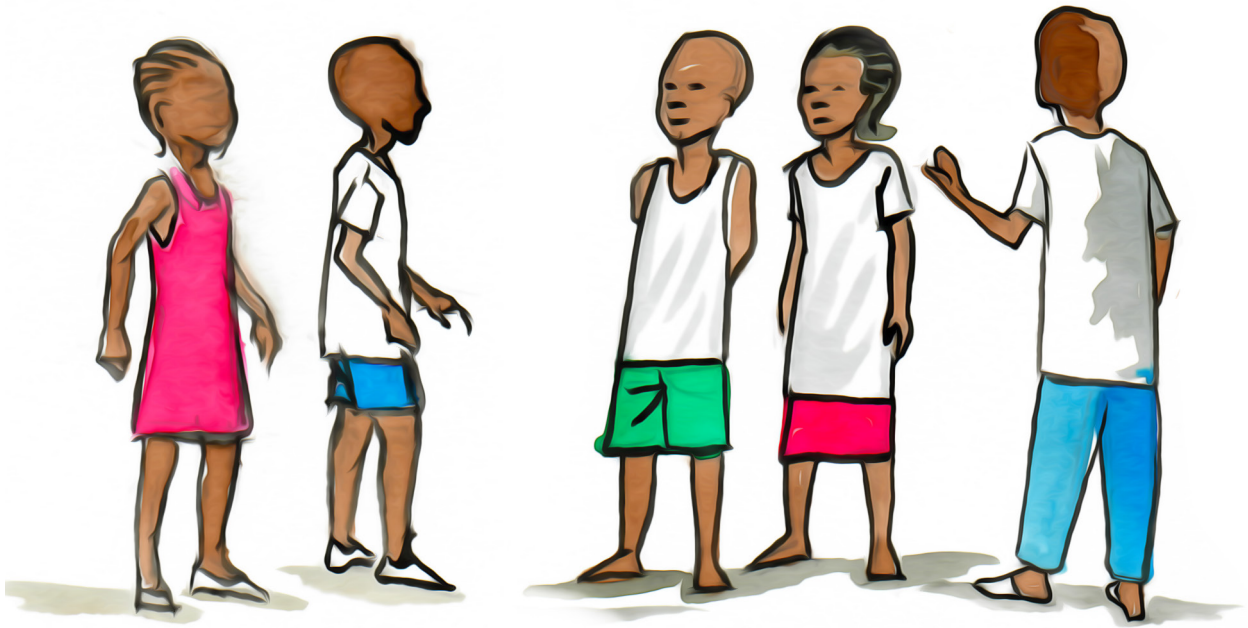
- Soo a doon ee :

i mbug o and no saax ole nu ngeenoorkaa no porose ne « Jir Muk ».

- Kelfa faye a jang o ñuxur ole, a lay ee :
- a mosa, a wara, ten taxu bo um dam ee xan komin ne jof a paam..
 - o wod ole refu fop yaam boo waagaa fadoox a roog sax o wod.
 - boo waagaa ñaam ta fel, o andee kaa o wod, o wod refu o kiin.
 - yaaga, nu njangangaa calel nuun fop pakandin no wod, paax hupiran.
 - ke moyaxama fel koy refu, xa teb nu ndef, seq o ga'no maak.

- in kerceen ke koy, i njegayo ekol,
- xan i p̄ek no cangel ke kuu farna na bootoox a cir a ponu ke na jangu faye iit, xan i mbondin pi'el cofu no wod-fo-baal.
- yo'nax keene, bes ndakwiidu nuu refna, a hapko refaa.

- Kuutatir ke atu mal teb kene.
 - a qaaj aluu refna, a juga oxaa adooxna fo teefaxum.
 - Naaga, xa teb axe, goor fo rew, ngoor fa ndew adne.
 - no yaay maak ke, Mosaan fa Giñaan adne.
- Me no roog we, Tening fa njuug ndefu ma.

No ndut ne koy, kumax fa kalma sipeyo
maaga.

I njega yiit reereef waa mbugkina
mbelooxa calel ke.

I aqata wiin no pexey njokoor, cofu na xa
teb fo maak, na cir ake.

Meer a layin ee, i ngar'angee mene sabab a
jeg kooga.

Ke i nan na mene a doya a kim, a doon ee
xan i ndoole na nuun.

Naaga a asooru fo kerceen kaa, a mbaafik siriñ waa.

Ye da mbadna a sop maaga, tijaan ke, murit we, xaadir ke.

Tariiqaa keene, fop koy a nanoora no xe naa adooxankaa den.

Faali Tin koy, ten sequ o ñuxur no fop.

Ten dalnu meer fo yoonum.

Ye ta wetaa njoktoor ne ta gidim tariqa ke tanuuna, soo a gidim genar we.

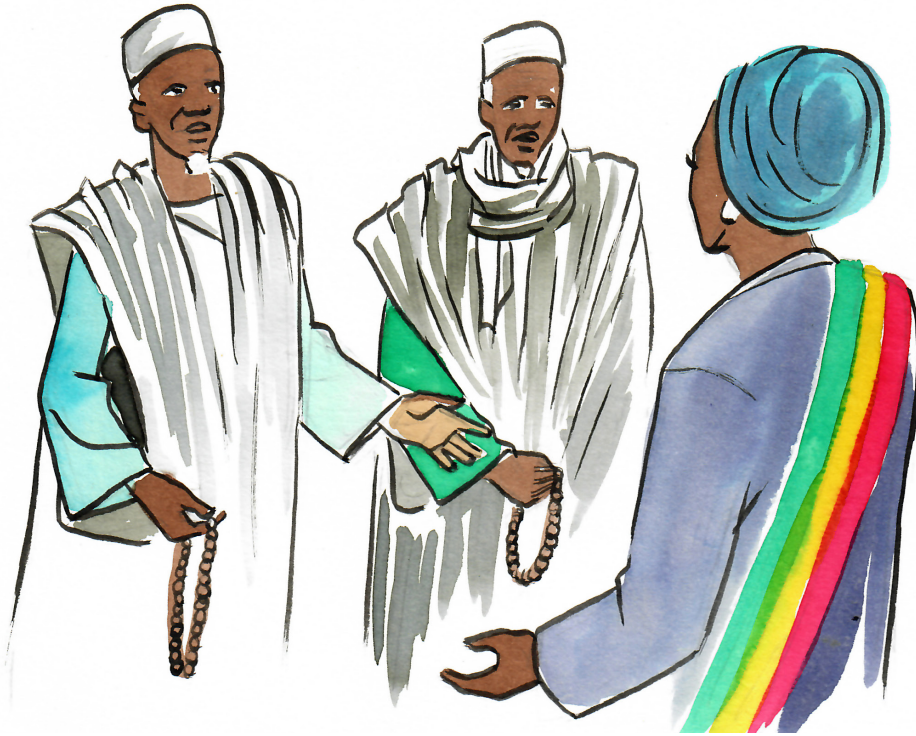
O ñuxur ole a cooxe a Maakaan, meer fee no komin ne.

Ta eetit o ngidim kaltaa simin, a lay o ðaayum na teerax ale.

Ta doon teen a betand porose ne naa xooyeel « Jir Muk ».

A lay me calel ke mbodna na ñaacin ale no porose ne.

Soo koy a lañit njofnax ne na meeri faye no wod-fo-baal ole.

Ta laamit a den ke waagna ref a keen den no saar oleene.

Siriñ Faali a dalfo layee :

tariiqaa nuu refna mene a jega taayira,
daayira fayuu refna a jega jawriin.

Cawriin kaaga, a mbaaga ndef a ndeer we nu aqatnaa no wod, fo taayira ke.

Daayira fayuu refna a jega mal no rew fo mal xa tebandoonng.

-Daayira nuu refna a jeg pi'el faa a pi'oof den a jof no wod-fo-baal.

- Itam diine o xool a bugu, too o xool kaa raxaa jir.

- Kaaga taxu bo wiin we a moy'angaa and diine den xan a moy' o nqool.

- o xool koy eetu no ke naa xalwaa jir, too a wetaa o ndoofeen.

- a riwtange neene xan tiine ke at a las den na ñox ale.

Faali ye ta maafkataa fa layum ta laamit ee :
- ndax xan nu ndet no fog 'in kerceen ke ?
- Gimaam ee i mbokatangaa pexey'in xan
jir a terterin baa naan ruk.
Maakaan fo yoonum, a njookanjil siriñ we
no pexey keene da nqotitna meen.
Neene a inoortu maaga a mbaafik mbind
saltigi.

Maaga we naa yo'nooxaa na aada fa
cosaan fop a ndefu a mbuudaa.
Ye da mbadiidna mbind Saltigi, a sofa ta
rokoox o maxana saltigi.
O maxana le o yipa xa feetoor fo wiil
njogoy.
No bay o janoon ole ta saayaa a las naak, o
ñamaak ole seq a salma.
Soox ne xe jibaa, saltigi yaasaa rek too
leeleek ta wis xoox le.

Ye meer a fadiidna, saltigi, fa kalma fa kumax teerooxun.

Saltigi refu o nqeexed oxe na cosaan, ten refu o siriñ aada.

Sal na seereer refu ñaan, kumax refu yaal ndut ne, kalma reefu no ten.

Ye meer a dalneena baa yut, yaay maak ke a yod a kim ngulook.

Lamb laa jib, fop a tiim. Saltigi a coox o ñuxur ole a meer.

Maakaan a eetit simin fo a jookanjil fop
goor den, rew den.

Meer a wetand porose ne daapeena no
wod ole no ngentand ne.

Ye ta layna no porose « Jir Muk », ta lay
njofnax ne na meeri faye.

No njofnax ne no wod-fo-baal ole,
ta laamit a den kene :

- Nam nu mbaagu ngeenoor bo moy o
ndamit a meeri na fegax a cir ake.

Meer ne, saltigi a jang o ñuxur ole ee :
Mi fo maɗag we, xan i lup a paɗ bo jir bonu
rokkatee meen.

Xan i mbi' ɗogid maak we, xa teɓ axe, goor
fo rew.

- a qeñ ake naa ataa a cir ake, xan i pula
den.

Yaay maak ke iit a ngar, a layee :

Ngulook ne xan a Njuurik jirkite, bo a cir ake moyna fom a ndaay.

Maakaan a dalfo inoox a gidimatin fop a lay o daayum no njoktoor ne.

A layee : - widaam fop, joktoor fo fop, nan-giloox fop.

- Damaam xaye ee, i mbootee no saar na ñoq fo a cir ake ndopeena.

A cir ake moyna nqijlaa ngentand ne, ndax o ndoofeen a sax dak.

Laamit

1. aniiin nqooye na meeri faye xaye ?
2. Xar a nqooyte ?
3. xar refu saltigi, fo xar refu a keen um?
4. pexey ne daapeena nam a gartu ?
5. layi yiifof na bondnoof alee ne ?

Ce livret décodable gradué a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN